

FOCUS Sekcie riadenia programov regionálneho rozvoja

Dary vedcov a dary Európy v Martine poučia aj budúcnosť

„Aj v martinskej verejnosti vzbudila rekonštrukcia Múzea Andreja Kmeťa značnú pozornosť,“ hovorí riaditeľka Slovenského národného múzea v Martine **pani PhDr. Mária Halmová**. Dôvod je jednoduchý. Budova múzea postaveného v roku 1908 sa až po vyše sto rokoch dočkala svojej obnovy vďaka Regionálnemu operačnému programu.

A čo je dôležité, pomoc z európskych fondov vnímajú aj mladí ľudia, veď budova je hneď vedľa Slovenského komorného divadla, teda priamo v centre okresného mesta Martin v srdci Turca. Maturantky martinského gymnázia slečny **Mária Zrubeková** a **Karin Behanová** hovoria: „**Je to oveľa krajšie, než aké to doteraz bolo. Chodievali sme sem do múzea od malička, ešte zo základnej školy. Najzaujímavejšie boli asi exponáty hmyzu, najmä motýle.**“

Motýlia krása je teraz dobre uschovaná v obrovských chladničkách, kde je unikátna zbierka všetkých motýľov žijúcich na Slovensku.

Katolícky farár **Andrej Kmeť** sa už otvorenia múzea nedožil, lebo zomrel vo februári 1908 a budovu múzea otvárali v tom istom roku až v auguste. Tento priekopník slovenskej archeológie, botaniky a prírodovedy však v svojej pozostalosti vlastné cenné zbierky venoval Muzeálnej slovenskej spoločnosti. A dodnes ich tu v prírodovednej expozícii vystavujú.

Vypchaté zvieratá majú vyše sto aj viac rokov. **Andrej Kmeť** získaval zbierky výmenou s vtedajšími múzeami v Prahe, či vo Viedni a mnohé exponáty kupoval za vlastné prostriedky. Najkrajší je však zrejme jeho herbár, ktorému je venovaná expozícia Herbarium Kmetianum: „**Pomenovali sme ju na jeho počesť,**“ vysvetľuje **pani Mária Halmová**.

Pamiatke tohto národovca je venovaná aj ulica A. Kmeťa, kde sa budova nachádza. Vďaka prostriedkom z Európskeho fondu regionálneho rozvoja sa táto kultúrna pamiatka obliekla do nových moderných šiat. Vedúci Múzea Andreja Kmeťa **pán Mgr. Andrej Bendík, PhD.** hovorí: „**Pôvodne mala budova len jeden vstup a jeden východ, čo je v rozpore s normami bezpečnosti. Preto v rámci projektu bola dobudovaná zo zadnej strany prístavba s novým ďalším únikovým východom.**“

Vedie k nemu aj rampa pre vozičkárov, pre ktorých je prispôsobený aj nový výťah. Je modernej konštrukcie: „**Nemá vlastnú strojovňu, takže sme nemuseli budovať priestory v pivnici a ani na streche, čo pomohlo zachovať pôvodný vzhľad budovy,**“ dodáva pán Andrej Bendík.

Pri prestavbe **pani Mária Halmová** oceňuje fakt, že „**nik nemal námietky pri rekonštrukcii, ani Pamiatkový úrad.**“ Prestavbou prešlo aj centrálné schodisko v budove s bustou **Andreja Kmeťa** a jeho náhrobným kameňom.

Kurátorom zoologických zbierok je služobne najstarší pracovník múzea **pán RNDr. Boris Astaloš**, ktorý v múzeu už pôsobí viac ako štvrtstoročie: „**V zbierkach majú naše prírodovedné exponáty nielen historickú hodnotu, ale nájdeme tu viacero unikátov.**“ K takým patrí aj hus krátkozobá, ktorej výskyt **pán Boris Astaloš** odhaduje na Slovensku okolo desať pozorovaní. Ide o tzv. zatúlcancov ako hovorí takýmto zvieratám, lebo spomínaná hus krátkozobá žije na severe Európy.

Kedysi sa pre dokumentáciu stavu prírody chodili zvieratá do lesov strieľať. Teraz to už podľa **pána Borisa Astaloša** nie je možné. Nové exponáty získavajú teda najmä vďaka darom, alebo pri ich náhodnom úhyne, ak o tom rozhodne príslušný Okresný úrad životného prostredia, že majú byť darované múzeu.

Pán Boris Astaloš je milovník prírody, preto je rád, že sa zvieratá kvôli dokumentácii zbytočne nestrieľajú. Ako vášnivý zoológ zdôrazňuje, že na Slovensku sme v Európe spolu s Rumunskom raritou v počtoch kusov vyšších šeliem, akými sú medveď, rys a vlk.

Na fakt, že sú medvede u nás premnožené, má **pán Boris Astaloš** vlastný názor: „**Medveď je veľmi inteligentné zviera. Ochránári hovoria, že ich u nás žije od 400 do 600 kusov, poľovníci tvrdia, že ich je aj viac ako tisíc. Pravdou však je, že ak sa človek k prírode správa v lese s úctou, zvieratá to vycítia a málokedy napadnú človeka bez príčiny.**“ Sám **pán Boris Astaloš** má za sebou viacero stretnutí s medveďmi bez doterajšieho konfliktu s nimi. Preto si myslí, že našu faunu by sme mali viac chrániť.

„Kedysi bol motýľ mlynárik kapustný chápaný ako hospodársky škodca, dnes je to vzácny druh motýľa u nás,“ vysvetľuje pán Boris Astaloš: „To isté v blízkej budúcnosti zrejme hrozí vrabcom. Tých bolo kedysi neúrekom a teraz miznú z centier miest. Sú vytláčaní na perifériu a o chvíľu to bude možno vzácny vtáčí druh.“ Preto je dokumentácia našej fauny dôležitá pre poznanie budúcich generácií tak ako my spoznáваме vďaka múzeu našu minulosť.

V múzeu Andreja Kmeťa majú v prírodovednej expozícii vystavené exponáty aj dokumentačnú hodnotu. Nosia k nim uhynutých miláčikov chovatelia exotických papagájov, či iných exotických zvierat.

Pán Boris Astaloš má však aj iné poklady. Zásuvky plné slovenských netopierov, myší, či ďalších zvierat. Kedysi mali v múzeu vlastného preparátora. Dnes zabezpečujú exponáty dodávateľským spôsobom, lebo spôsoby preparácie sú už na inej kvalitatívne vyššej úrovni, keď sa priamo modeluje z mŕtvych tel živočíchov model do žiaducej podoby.

Pritom **pán Boris Astaloš** je náš popredný odborník arachnológ ako oponent prác o pavúkoch kosoch v rámci Európy, ale špecializoval sa aj na obojživelníky a plazy, okrajovo aj na vtáky a cicavce.

Pán Andrej Bendík je zasa vyštudovaný geológ, pričom je aj horolezec, či speleológ, lebo tieto znalosti potrebuje pri zbere exponátov. V múzeu majú tento obrí neopracovaný opál z bývalých baní v Dubníku pri Prešove.

Všetky kráľovské rody v Európe vrátane britskej kráľovnej majú v korunovačných klenotoch slovenské opály, ktoré sa do objavenia opálových baní v Austrálii, stáročia dolovali len na Slovensku.

Unikátnu prírodovednú zbierku daroval **pán Andrej Bendík** s radosťou múzeu podobne, ako kedysi priekopník v tejto oblasti na začiatku slovenského prírodovedného bádania **Andrej Kmet**.

Pán Andrej Bendík ju roky sceľoval, dopĺňal a vedecky študoval, aby ju potom bezodplatne daroval svojmu zamestnávateľovi: „**Hodnotu má ako celok.**“
Momentálne **pán Andrej Bendík** pracuje na výskume kostier jaskynných medveďov, ktoré objavili v jaskyniach vo Veľkej Fatre: „**S týmito kostrami jaskynných medveďov sme prerazili v Európe, lebo ide o výnimočné vedecké nálezy európskeho významu. Našli sme ich v celku celé rodiny v polohe, v akej zahynuli.**“

Vďaka projektu z Regionálneho operačného programu získali v múzeu aj priestory so sprchou, kde sa môžu po návrate z terénu pracovníci umyť.

Zároveň sa im vytvorila samostatná preparačná miestnosť. Tu očisťujú jednotlivé nálezy a pripravujú ich na založenie do zbierkových fondov.

Vedci v Múzeu Andreja Kmeťa majú z novo rekonštruovanej budovy azda najväčšiu radosť kvôli vysokému zabezpečeniu depozitov: „**Máme tu modernú klimatizačnú techniku, ktorá udržiava v depozitoch potrebnú vlhkosť a teplotu, aby sa naše zbierky časom neznehodnocovali,**“ vysvetľuje kurátor botanik pán **Mgr. Stanislav Očka**, ktorý má v referáte starostlivosť o unikátny herbár z pozostalosti **Andreja Kmeťa**.

Po tomto našom muzeálnom priekopníkovi bolo pomenovaných niekoľko desiatok rastlín. Medzi iným **Andrej Kmeť** robil výskum Sitna, ktoré bolo považované za najväčšie rozárium v časech Rakúsko – Uhorska. Preto jeden poddruh ruží nesie latinský názov po mene objaviteľa *rosa kmetiana*. Tak ich nazval vtedajší známy znalec ruží z Budapešti **pán Dr. Borbas**.

Herbár má podľa pána Stanislava Očka veľký význam: „Prevádzame zber rastlín z určeného územia. Zisťujeme, čo tu rástlo v danom období a čo tu rastie dnes. V 20. storočí sa krajina spôsobom obhospodarovania prudko menila. Človek odvodňoval a sceľoval pozemky. Dnes zasa je veľký problém, že sa krajina už neobhospodaruje ako kedysi. Pasienky a trávnaté plochy sa nekosia, zarastajú krovinami, mení sa rastlinstvo územia. Na flóre sa dá ukázať v konkrétnom čase ako sa dynamicky mení; a ako kedysi vyzerala krajina.“

Sú tu aj celé kopy starých rašelinísk, lebo ich štúdiom sa dá zistiť veľa informácií o našej minulosti. Rašelina sa usádzala celé tisíce rokov a v jej jednotlivých podložiach možno nájsť množstvo pozostatkov živočíchov a rastlín, z ktorých sa určuje vtedajšia klíma, či ráz krajiny.

Rovnako výskum **pána Andreja Bendíka** v prípade jaskynných medveďov nájdených u nás slúži ako podklad poznania pre klimaktológov: **„Tie medvede u nás žili v dobe ľadovej a z informácií z ich kostrových pozostatkov vieme určiť, ako dochádzalo k zmenám klímy v Európe.“** Ide o kostrové pozostatky datované od 45 tisíc do 25 tisíc rokov. Keďže staré kosti sú v podstate buničina, keby sa zle skladovali, nasali by vlhkosť a potom by sa rozsušili.

Fakt, že **pán Andrej Bendík** daroval vlastnú prírodovednú zbierku múzeu podľa neho ocenila najmä jeho manželka, keďže bývajú v panelákovom byte:
„Považujem sa však za šťastného človeka, lebo práca je mojím koníčkom.“
Naďalej teda na zbierke pracuje: **„Kedysi som ako študent bol svedkom, že ak vedec zomrel a jeho zbierka zostala nepopísaná, tak sa vyhodila a zmizli cenné vedecké podklady do nenávratna.“**

Otázne je, či sa aj **pánovi Stanislavovi Očkovi** raz podarí to, že po ňom pomenujú rastlinu ako po **Andrejovi Kmeťovi**? **Pán Stanislav Očka** hovorí: „**To sa mi asi nepošťastí.**“

Pán Andrej Bendík ho dopĺňa: „To je dnes možné až po smrti objaviteľa.“

Pán Stanislav Očka so smiechom dodáva: „**Ani moja smrť by dnes už tomu asi nepomohla...**“ Takže podmienky výskumu sú dnes v niečom aj ťažšie oproti časom, keď sa dali robiť možno v niečom aj ľahšie objavy. Botanik hovorí, že výborné podmienky, aké získali vďaka moderným deponiam zabraňujú, aby unikátny herbár zničili plesne a baktérie.

„Nová klimatizácia pomáha uchovávať aj naše zbierkové kultúrne fondy,“ teší sa **pán Andrej Bendík** z depozitov, v ktorých sa ľahšie uchovávajú napríklad obrazy, sklo, či keramika. **„Plesne a baktérie sa tak neroznesú po múzeu a nezničia nám trebárs herbár, kde by taká pleseň urobila nenávratné škody na vysušených rastlinách.“**

O depozitoch a ich vynikajúcich vlastnostiach vie svoje aj mladý entomológ **pán Mgr. Matej Žiak, PhD.** Ten otvára obrie chladničky, kde sú unikátne zbierky motýľov Slovenska z darov najmä **pána Jozefa Šušku**, či jeho predchodcu entomológa **pána Vladimíra Straku.**

Pán Vladimír Straka sa špecializoval na dvojkrídlovce, teda na vážky a rôzne muchy, ktoré skladujú aj v suchom stave.

Majú však aj ďalšie dvojkrídlovce naložené ako preparáty v liehu. Rôzne kobyľky a koníky spolu s chrobákmi či muchami tak v liehu nestrácajú na kvalite ako vysušené jedince a môžu sa lepšie študovať. „**Udržiavame aj zbierku motýľov z roku 1913 od pána Ivana Zbyňovského,**“ ukazuje **pán Matej Žiak** s hrdosťou vedca.

Do múzea nastúpil až po jeho rekonštrukcii, takže pozná len terajšiu modernú podobu budovy: „**Je veľmi pekná a z vedeckého hľadiska účelná.**“

Aby mohli exponáty vedecky študovať, je v Múzeu Andreja Kmeťa aj študovňa a prírodovedná knižnica. **Pani Mgr. Veronika Deriová** z dokumentačného oddelenia je hrdá na fakt, že majú knihy a spisy z prírodovednej oblasti, aké nenájdete ani v Slovenskej národnej knižnici, ktorá má tiež sídlo v Martine.

„Chodia sem pre citácie a na štúdium ľudia pri tvorbe diplomových, či dizertačných prác,“ vysvetľuje pani Veronika Deriová. V zbierkových fondoch majú vyše osemtisíc prírodovedných zväzkov.

Veľkosťou nenápadná budova Múzea Andreja Kmeťa, ale dopadom významná vedecká, historická, študijná, ale aj kultúrna ustanovizeň získala z projektu Regionálneho operačného programu nové dvere, okná, zárubne, šatne pre návštevníkov, ozvučenie, bodové osvetlenie, elektrické a tepelné rozvody.

„Predtým sme mali teplo len vtedy, keď zapli kúrenie vo vedľajšej budove Slovenského komorného divadla,“ hovorí pán Andrej Bendík. „Teraz máme vlastnú možnosť zakúriť, kedy potrebujeme.“

Rekonštrukciou prešli depozitné miestnosti v pivnici, ale aj celé podkrovie, kde majú svoje pracovne vedecí pracovníci múzea. **Pán Andrej Bendík** preparačnou ihlou očisťuje cez lupu skameneliny, ktoré raz obohatia zbierkové fondy.

Tie neustále dopĺňajú aj výmenou exponátov s inými vedeckými inštitúciami doma a v zahraničí. Pribudli im medzi nové exponáty aj zuby vodného dinosaura z Maroka.

Vďaka príspevku z Európskeho fondu regionálneho rozvoja sa tak Múzeum Andreja Kmeťa oblieklo do nových moderných šiat, ktoré zodpovedajú vedeckým potrebám 21. storočia a jeho návštevníkom.

Získali aj novú prednáškovú miestnosť s premietacím plátnom a dataprojektorom. Čiže v Múzeu Andreja Kmeťa už majú skutočne priestory na reprezentačnej úrovni, ktoré využívajú aj vedeckí pracovníci či návštevníci zo zahraničia.

Prioritná os 3 – Posilnenie kultúrneho potenciálu regiónov a infraštruktúra cestovného ruchu

Rekonštrukcia Múzea Andreja Kmeťa v Martine

Cieľom osi 3 je zvýšenie kvality služieb poskytovaných pamäťovými a fondovými inštitúciami na miestnej a regionálnej úrovni prostredníctvom ich rekonštrukcie, rozširovania a modernizácie, vrátane obstarania ich vybavenia a revitalizácia významných pamiatkových objektov v súvislosti so zachovaním kultúrneho dedičstva a jeho využitia v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu.

EÚ zdroje (EFRR, ESF)

1 551 855,11 eur

Začiatok a ukončenie realizácie projektu

07/2008 – 12/2013

Kontakty:

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR

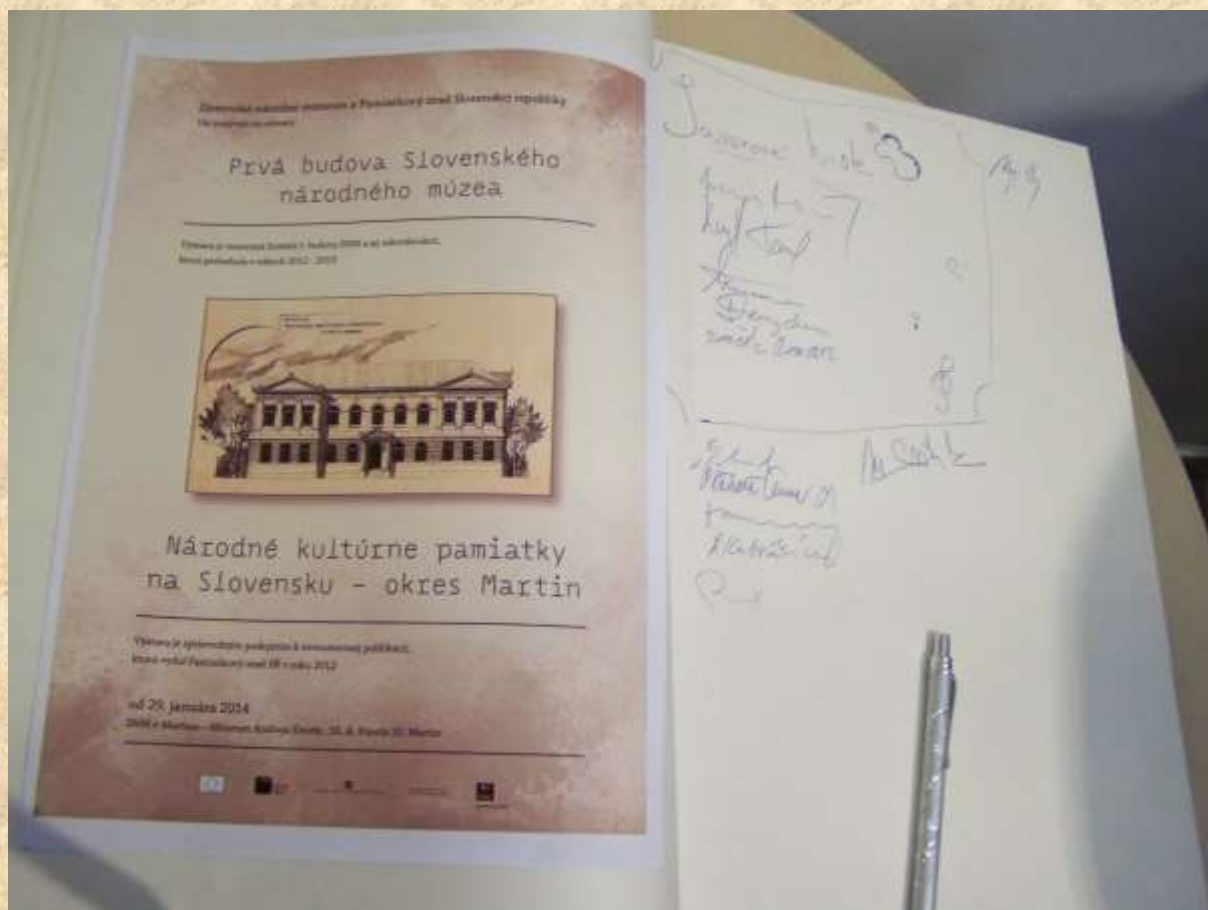
Dobrovičová 12

812 66 Bratislava

tel: 00421 2 59 26 61 11

fax: 00421 2 59 26 64 35

www.mpsr.sk

Sekcia riadenia programov regionálneho rozvoja

Prievozska 2/B

825 25 Bratislava 26

e-mail: inforop@build.gov.sk

www.ropka.sk

